

ТАКОВСКИ УСТАНАК 1815.

СРПСКЕ ЦВЕТИ ИЗМЕЂУ СЕЋАЊА И ЗАБОРАВЉАЊА

мр Катарина Митровић / Александар Марушић

15. април - 13. мај 2013.

Галерија Музеја рудничко-таковског краја

МУЗЕЈ РУДНИЧКО-ТАКОВСКОГ КРАЈА

ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ

Проглас поводом прославе јубилеја, Видоудан, год. V бр. 57, Београд 22. мај 1865.

А. Јовановић, Свечаност испред таковоског дрма, 1865, фотографија, Народни музеј у Смедереву

Таковска црква, разгледница цркве Светог Ђорђа с почетка XX века, МРТК И-281

А. Јовановић, Црква Светог Георгија у Такову, 1865, фотографија, Вила "Златни брег", Смедереву

ТАКОВСКИ УСТАНАК 1815.

Српске Цвети између сећања и заборављања

Јавно сећање је један од кључних елемената идентитетских конструкција. Како се сећамо прошлости и на који начин је прослављамо говори много о томе ко смо „ми“, и као друштво и као политичка заједница. Значај догађаја познатог као Други српски устанак добро је утемељен у нашој колективној свести. И у најмагловитијим представама ми знамо да је он везан за ослобођење од вишевековне османске власти и стварања независне националне српске државе. Међутим, оно што је мање познато је историја тог сећања. Како се утемељивало сећање на Други српски устанак, како је оно потиснуто и поново покренуто, тема је ове изложбе.

Заснована на студији проф. др Мирослава Тимотијевића *Таковски устанак – Српске Цвети: О јавном заједничком сећању и заборављању у симболичној политици званичне репрезентативне културе*, изложба настоји да укаже на сложеност саме структуре јавног сећања и њену осетљивост у односу на политичке промене које су се одигравале у временском распону од стварања Кнежевине Србије до данашње Републике Србије. Наиме, празник Цвети, као дан сећања на сабор у Такову 1815. године био је најстарији и најугледнији општенородни празник Кнежевине и Краљевине Србије. Установљен је већ у време прве владавине кнеза Милоша Обреновића 1836. године, као дан „у који је његова Светлост дело ослобођења отечества започело“ и као такав уведен је у календар јавних свечаности тек настале Кнежевине Србије. Догађај је тумачен као почетак ослобођења и обнове некадашњег златног доба оличеног у средњовековној српској држави, истовремено утврђујући симболичан савез између народа и владара – кнеза Милоша Обреновића, родоначелника народне династије Обреновић.

Кроз празнично сећање на Таковски устанак, у оквиру званичне репрезентативне културе Кнежевине и Краљевине Србије уобличавале су се идеје о политичком остварењу нације – независној држави и њеној нераскидивој вези са изабраним вођом Милошем Обреновићем и његовим наследницима на владарском престолу Србије. Сталним подсећањем на прошлост, на догађај којим је створена држава, истовремено се трасирао

П. Чортановић, *На Такову 1815*, 1865, литографија по композицији С. Тодоровића, Музеј у Смедереву

ник је био систематски и континуирано уздизан у најзначајнији митски и историографски топос и увођен у јавно заједничко сећање организованом акцијом власти и државних институција. Популарно названо Српске Цвети, сећање на подизање Таковског устанка је сваке године свечано прослављано све до династичке смене на престолу 1903. године. Тада се празник укида, а сећање на Српске Цвети систематски потискује. Као догађај којим започиње стицање слободе и симболичка обнова златног доба уздиже се Први српски устанак и његов главни јунак Карађорђе. Ова изложба настоји да покаже културу сећања на Таковски устанак као динамичан историјски процес: пут од конструисања најзначајнијег општенодржног празника, његових главних симбола, начина прослављања и представљања, преко његових критичких рецепција и укидања, све до обнове сећања почетком 90-их година 20. века.

пут њеној будућности. Тиме је Таковски устанак био произведен у државотворни мит у складу са потребама модерне националне државе 19. века и династичке политике Обреновића. Његова функција, као и код других великих оснивачких митова, била је стварање заједничког идентитета. Таковски устанак је симболички представљао причу о пореклу, дајући тако смисао постојању нације и стварајући код појединца осећај лојалности држави.

Током владавине династије Обреновић овај праз-

Сећање на Таковски устанак је имало сложену структуру. Оно је било артикулисано читавим спектром артифицираних форми и помно грађено кроз најразличитије вербалне и визуелне медије, превасходно усмерене ка јавности. С једне стране су ту историографија и многи литерарни жанрови – панегирици, химне и песме, беседе и проповеди, све до путописних белешки и новинских извештаја, а с друге цртежи, слике, графике, јавни споменици, спомен-одличја,

Ф. Каниц, *Таковски орден*, цртеж објављен у књизи F. Kanitz, *Das Königreich Serbien*, I, Leipzig 1904.

фотографије, документи, разгледнице. Све су то били артефакти јавног сећања, било да се ради о монументализованим реконструкцијама догађаја уздигнутог на митску раван или о произвођењу и популарисању појединих симбола попут Таковског грма или Таковског крста. Уместо реконструкције самог догађаја, ова изложба се бави реконструкцијом сећања на Таковски устанак и око те идеје је окупљен велики број оригиналних предмета и репродукција из збирки Историјског музеја Србије и других институција из Београда и Србије: Народног музеја у Београду, Музеја града Београда, Музеја позоришне уметности Србије, Народне библиотеке Србије, Музеја у Смедереву, Музеја рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу и Музеја Другог српског устанка у Такову.

мр *Катарина Митровић*
виша кустоскиња Историјског музеја Србије

ПРОСТОР ГДЕ ЈЕ „СТВОРЕНА“ МОДЕРНА СРПСКА ДРЖАВА

Традиција Милошевог устанка у рудничко-таковском крају

Други српски устанак, подигнут у Такову, на Цвети, сада већ далеке 1815. године, без икакве сумње представља један од најзначајнијих догађаја наше новије историје. У питомој долини поменутог села, оивиченој речицама Љесковицом и Дичином, испод „столетног“ храста, или како то овдашњи воле да кажу грма, Милош Обреновић је, заједно са својим истомишљеницима, покренуо један, испоставиће се касније, изузетно сложен, али успешан процес стварања самосталне државе. И управо тај догађај, односно време и место његовог зачетка, постаће полазна основа у креирању националног идентитета, али и династичког култа породице Обреновић.

Бурни и неретко трагични догађаји који су се на овим просторима муњевито смењивали, утицали су да се поменута стремљења прекидају, забрањују или једноставно игноришу.

Ипак, становници рудничко-таковског краја, посебно њихови предвођатељи, трудили су се у претходна два века, да упркос честим друштвеним и политичким променама, сачувају и унапреде сећање на Милошев устанак и његово доба. Третирајући себе, односно своје претке као посебно битне чиниоце у „свим тим стварима“, нису се либили да читавој причи, а нарочито њеној интерпретацији дају посебан, лични печат.

На руку им је ишло и то што су на сличан начин размишљали и сами Обреновићи. Доживљавајући Таково као својеврсно династичко светилиште, они су доста тога учинили како би овај простор стекао повлашћен положај у тадашњој Србији. Иконостас цркве брвнаре, „Кнежеве ливаде“, храст наследник, Споменик под грмом, зграда основне школе и многобројне личне посете, само су мањи део онога што су господар Јован, затим кнез Михаило и краљеви Милан и Александар „урадили“ за Таково.

Повратком Карађорђевића, затим формирањем југословенске државе и коначно успостављањем социјалистичког поретка, Таково и све што је било у вези са њим отишло је у „историју“, а њихово место заузеле су неки нови, посве „другачији хероји“.

Иако скрајнуто, сећање на нешто тако значајно и битно, није могло бити искорењено, нарочито не у овој средини. Захваљујући вољи локалних политичара и нешто флексибилнијим друштвеним околностима, током осме и девете деценије прошлог века почиње обнављање традиције Таковског устанка. Штампaju се разгледнице и други промотивни материјали, покрећу и усвајају планови за уређење споменичког простора, формира одбор за обележавање устанка, а из Београда после више од 80 година у Такову стиже вајарска композиција Петра Убавкића. Сједињене фигуре Милоша Обреновића и Мелентија Павловића, тј. њихов „повратак“ на место где то заслужују, изазвао је опречне реакције јавности. Упркос противљењу дела тадашње интелектуалне и владајуће елите, споменик је храброшћу и упорношћу мештана Такова остао у селу, додуше преко пута „Кнежевих ливада“, испред зграде Ветеринарске станице, на импровизованом постаменту, „заштита“ даскама, чекајући расплет.

До расплета ће доћи 11. априла 1990. када ће „пред никада већим бројем окупљених грађана“ у Такову бити званично обележена 175. годишњица Другог српског устанка. Централни део манифестације подразумевао је откривање Убавкићеве скупине, па је тим чином стављена тачка на овај случај.

У годинама које ће следити прослава догађаја из 1815. године, постајаће све помпезнија, попримајући не само локални, већ много шири, национални значај. Уз присуство највиших представника државних, војних и црквених власти сваког 23. априла уз пригодан сценски програм, славио се како спомен на устанак, тако и Дан општине Горњи Милановац*. Жеља кнеза Михаила, упућена давне 1865. године из Такова, да докле год је српске државе, у овом месту постоји и листа један грм као симбол националног постојања, испоштована је приликом обележавања 180 година устанка. Посађен је нови, трећи по реду храст, који је управо и наследио кнежево дрво из поменуто године.

Законом о култури из 1994. простор на коме је подигнут устанак дефинисан је као „Знаменито место Таковски грм“, а исте године је у некадашњој згради основне школе, иначе задужбини краља Александра Обреновића, отворен Музеј са сталном поставком *Други српски устанак и српска револуција 1804-1839.*

* Пошто су као покретан празник Цвети 1815. године „падале“ 11. по старом, односно 23. априла по новом календару, управо је тај датум изабран као званичан Дан подизања Другог српског устанка.

Д. Ч. У Такову прослава 175-годишњице Другог српског устанка: Сећање на велику буну, Политика, год. LXXXVII, бр. 27480, Београд 8. април 1990.

васпитању и, зашто не рећи, нивоу образовања. Баш због тога, изложба *Таковски устанак 1815. Српске Цвети између сећања и заборављања*, урађена према највишим стандардима савремене музеологије, третира на један знатно уравнотеженији и свеобухватнији начин и наше суделовање у формирању и креирању култа свог Таковски устанак и свега онога што је из тога проистекло.

После деценија „тишине“, традиција Милошевог устанка доживела је на овај начин праву ренесансу и то посебно тамо где је настала и где се највише укоренила. Таковски грм постаје симбол и то не само визуелни, многобројних организација, установа, предузећа, али и спортских клубова. Значајан број предавања, изложби, књига, документарних серијала, специјалних издања новина и часописа, организованих, изданих и штампаних у Горњем Милановцу, допринели су да ова средина поново стекне епитет државотворног и пре свега обреновићевског краја. Истовремено, њени житељи мање-више позитивно реагују на поменута дешавања, третирајући овај, усудићемо се рећи, феномен, искључиво као нешто што је значајно у формирању колективног идентитета.

Ипак, оно што нама, изданицима овог поднебља засигурно недостаје, јесте већа доза објективности и сагледавању поменутих појава, процеса и тенденција. Узроке томе можемо тражити у сопственом менталитету, наведеном према највишим стандардима савремене музеологије, третира на један знатно уравнотеженији и свеобухватнији начин и наше суделовање у формирању и креирању култа свог Таковски устанак и свега онога што је из тога проистекло.

Александар Марушић
кустос Музеја рудничко-таковског краја

ПОПИС КАТАЛОШКИХ ЈЕДИНИЦА

1. Жир, кора и лист таковског грма, МРТК, И-24
2. Павел Ђурковић, *Биста Кнеза Милоша*, 1924, уље на платну, 69,5x57 цм, НМ, инв. бр. 3768
3. Георгије Бакаловић, *Митрополит Мелентије Павловић*, 1839, уље на платну, 71x57 цм, НМ, инв. бр. 530
4. Ђура Јакшић, *Таковски устанак*, 1876-1878, уље на платну, 120 x 91 цм, НМ, инв. бр. 374
5. Ђорђе Крстић, *Таковска црква*, 1881-1883, уље на платну каширано на картон, 37,9x30 цм, НМ, инв. бр. 665
6. Стеван Тодоровић, *На Такову 1815*, 1865, литографија на картону, 34x43 цм, Музеј у Смедереву, инв. бр. 155
7. Краљ Милан Обреновић, XIX век, олеографија, 88x75 цм, МРТК, А-239
8. Краљ Александар Обреновић, XIX век, олеографија, 110x85,5 цм, МРТК, А-237
9. Божидар Продановић, *Таковски грм*, 1969, бакропис, 39x29,5 цм, МРТК, А-189
10. Симеон Милутиновић Сарајлија, *Србианка*, Лајпциг, 1826, библиотека ИМС, инв.бр 654
11. Leopold Rance, *Serbische revolution*, Hamburg, 1829, библиотека ИМС, инв.бр. 3539
12. Симеон Милутиновић Сарајлија, *Историја Србије од почетка 1813. до краја 1815. године*, Лајпциг, 1837, МРТК, И-567
13. Кнез Михаило М. Обреновић, *Милош Обреновић или поглед на историју Србије од 1813 до 1839, као одговор г. Сипријану Роберту*, Београд, 1850, библиотека ИМС, инв. бр. 3494
14. Ђорђе Гроздановић, *Описаније живота његове светлости владајућег књаза србског Милоша Т. Обреновића Првог*, Београд, 1859, библиотека ИМС, инв. бр. 3535
15. Милан Ђ.Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд, 1876, библиотека ИМС, инв. бр. 1576
16. Владимир Карић, *Србија: опис земље, народа и државе*, Београд, 1888, библиотека МРТК, инв. бр. 6642
17. *Државни календар Краљевине Србије за годину 1900*, Београд, 1900, библиотека ИМС, инв.бр. П14714/1900
18. Бартоломео Куниберт, *Српски устанак и прва владавина Милоша Обреновића*, Београд, 1901, библиотека ИМС, инв.бр. 493
19. *Кнез Милош у причама*, Београд, 1901, библиотека МРТК, инв. бр. 4968
20. Стојан Новаковић, *Устанак на дахије 1804 оцена извора, карактер устанка, војевање 1804*, Београд, 1904, библиотека ИМС, инв.бр. 337
21. Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић*, књ. прва, Београд, 1908, библиотека ИМС, инв.бр. 536
22. Драгољуб Тодоровић, *Попис устаника из 1815. године*, САНУ, Одељење друштвених наука, Споменик, СХIV, нс, 16, Београд, 1966

Таковски споменик из 1887. и осушени грм кнеза Михаила у знаменитом месту „Таковски грм”, савремена фотографија

23. М. Ђ. Милићевић, *Кнез Милош прича о себи*, Споменик СКА, XXI, Београд, 1893. (репринт издање, Горњи Милановац, 1990), библиотека МРТК
24. Миладин Стевановић, *Други српски устанак*, Горњи Милановац, Библиотека „Браћа Настасијевић“, Горњи Милановац, инв. бр. 1406
25. *Поменик, Чачански глас*, бр. 7, специјално издање, април, 1990.
26. *Други српски устанак*, посебно издање листова *Таковске новине* и *Дечје новине*, поводом 175-годишњице Таковског устанка, 8. април 1990.
27. *Таковски устанак*, стрип, ванредни број листа *Дечје новине*, бр. 1128, Горњи Милановац, април 1990.
28. *Таково 1815 - портрети устаничких вођа*, Горњи Милановац 1994, приватно власништво.
29. Миладин и Марија Стевановић, *Рудничке ватре Србија у устанцима 1804-1815. године*, Горњи Милановац, 1995.
30. *Дневник стазе Другог српског устанка 1815-2005*, Горњи Милановац, 2005.
31. *Орден Таковски крст II реда*, ИМС, инв. бр. Зн. 184
32. *Споменица 50-годишњице Дригог српског устанка*, ИМС, инв. бр. Зн. 257
33. *Споменица 50-годишњице Другог српског устанка*, ИМС, инв. бр. Зн. 35
34. *Споменица 50-годишњице Другог српског устанка*, ИМС, инв. бр. Зн. 46
35. *Повеља уз Орден Таковског крста*, ИМС, инв. бр. Зн. 112
36. *Орден Таковски крст V реда*, ИМС, инв. бр. Зн. 78
37. *Орден Таковски крст IV реда*, ИМС, инв. бр. Зн. 169
38. *Плакета Таковски грм*, ИМС, инв. бр. Зн. 473
39. *Сабља „шамшир“ Стојана Чупића*, ИМС, инв. бр. 22 / 2047
40. *Карабин кремењач Танаска Рајића*, ИМС, инв. бр. 83 / 6451
41. *Пиштољ „златке“ Вула Глигоријевића*, ИМС, инв. бр. 40 / 2053 А и Б
42. *Пиштољ кремењач Милете Радојковића*, ИМС, инв. бр. 41 / 2054
43. Анастас Јовановић, *Таковски грм*, 1865, фотографија, 15,5x20,5 цм, Музеј у Смедереву, инв. бр. 134
44. Др Хајд, *Кнез Михаило у свечаној одори*, Беч, око 1860, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2307
45. Анастас Јовановић, *Таковски устанак*, око 1860, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф3928
46. Непознати аутор, *Фоторепродукција литографије са портретима кнеза Милоша и кнеза Михаила*, Београд, 1865, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф4760/3
47. Анастас Н. Стојановић, *Кнез Михаило с бистом кнеза Милоша*, Београд, 1865, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2300/1
48. Анастас Н. Стојановић, *Славолук у Топчидеру подигнут поводом прославе 50-годишњице Таковског устанка*, Београд, 1865, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2288
49. Н. Штокман, *Кнез Милан Обреновић у војводској униформи*, Београд, 1872, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф7829
50. Петар М. Аранђеловић, *Портрет краља Милана у ђенералској униформи*, Ниш, око 1885, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2479
51. Петар М. Аранђеловић, *Краљ Александар у униформи са Орденом кнеза Лазара*, Ниш, 1889, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2478
52. Милан Јовановић, *Краљ Александар и министри његове владе после преузимања власти од Намесништва*, Београд, 1893, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2261
53. Милан Јовановић, *Портрет краља Александра у ђенералској униформи*, Београд, 1893, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф2259
54. *Таковски устанак*, 1893-1903, дописна карта, МРТК, И-372

55. *Таковска црква*, почетак XX века, дописна карта, МРТК, И-280
66. Милан Јовановић, *Фоторепродукција сликаног портрета кнеза Милоша*, Београд, око 1900, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф4269
57. Милан Јовановић, *Кнез Михаило Обреновић*, фоторепродукција литографије Ј. Бауера, Београд, око 1900, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф7937
58. Милан Јовановић, *Портрет краља Александра*, Београд, 1900-1902, фотографија, ИМС, инв. бр. Ф5010
59. *Таково - споменик Другог српског устанка, оборено стабло грма и црква брвнара*, око 1900, дописна карта, Библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак
60. *Таково - оборени грм, споменик и дворац*, почетак XX века, дописна карта, Библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак
61. *Таково - Краљев дворац*, почетак XX века, дописна карта, Библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак
62. *Таково - Краљев дворац*, 1902, дописна карта, Библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак
63. *Дворац у Такову*, 1902, дописна карта, Библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак
64. *Омладина испред споменика у Такову*, 1918-1941, фотографија, МРТК, И-306
65. *Споменик под Таковским грмом*, 1925, разгледница, МРТК, И-306
66. *Дворац у Такову*, 1925-1941, разгледница, МРТК, И-291.
67. *Таковска црква*, 1960, разгледница, МРТК, И-403
68. *Таково*, 80-те године XX века, разгледница, МРТК, И-830
69. *Поздрав из Такова*, 80-те године XX века, разгледница, МРТК, И-831
70. *Збор устаника у Такову* (Паја Јовановић), друга половина XX века, МРТК, И-831
71. *Таковски устанак под Кнезом Милошем*, друга половина XX века, МРТК, И-831
72. *Детаљ са прославе 175. годишњице Другог српског устанка у Такову*, 1990, фотографија, документација Музеја рудничко-таковског краја
73. *Позивнице за Прославу дана Другог српског устанка и Дана општине Горњи Милановац*, 1990-2010, приватно власништво
74. *Меморабилција - Привезак за кључеве Књаз сербски Милош Обреновић Цвети 1815-1990*, 1990, приватно власништво
75. *Меморабилција - Привезак за кључеве Сербски Књаз Милош Обреновић 1780-1860*, 1990, приватно власништво
76. *Меморабилција - Беџеви са прославе јубилеја Другог српског устанка*, 1994-1996, приватно власништво
77. *Споменик под Грмом из 1887*, макета, 2000, приватно власништво

Изложбenu поставку прате и репродукције докумената, новинских чланака и фотографија

ТАКОВСКИ УСТАНАК 1815.

Српске Цвети између сећања и заборављања

Издавач:

Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац (muzejgm@open.telekom.rs)

За издавача: Милош Николић

Аутор изложбе: мр Катарина Митровић

Аутори поставке: мр Катарина Митровић, Александар Марушић

Фотографије: Историјски музеј Србије, Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис”, Чачак, Музеј рудничко-таковског краја

Конзервација: Ивана Јовичић

Лектура и коректура: Мирјана Мокровчак Глишовић

Сарадници: Ирена Мандић, Ана Боловић

Графичка опрема: Радојко Петровић

Штампа: NBS graf, Горњи Милановац

Тираж: 200

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.11)"1815"(083.824)

МИТРОВИЋ Катарина, 1974-

Таковски устанак 1815. : српске Цвети
између сећања и заборављања : 15. април -
13. мај 2013., Галерија Музеја
рудничко-таковског краја / Катарина Митровић,
Александар Марушић ; [сарадници Ирена Мандић,
Ана Боловић]. - Горњи Милановац : Музеј
рудничко-таковског краја, 2013 (Горњи
Милановац : NBS graf). - 11 стр. : илустр. ;
16 x 16 cm

Тираж: 200. - Попис каталожних јединица :
стр. 9-11.

ISBN 978-86-82877-50-9

1. Марушић Александар [аутор]
а) Други српски устанак 1815 - Изложбени
каталози б) Србија - Историја - 1815 -
Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 197804044